

Cultuurhistorie Hertekop-N226

De N226 voert door een rijk cultuurhistorisch gebied. De provincialeweg zelf dateert al uit de vroege middeleeuwen en was in oorsprong een ontsluitingsweg van de stad Amersfoort in zuidelijke richting. Zij verliet de stad bij de Slikpoort en splitste zich even verderop af van de route naar (Oud) Leusden. De weg stak bij Bavoort de Heiligenbergerbeek over. Bavoort bestond in ieder geval al in 1270 volgens een akte van het klooster Hohorst (Heiligenberg) en heette toen *Bachevorde*, een samenstelling van *vorde*=doorwaadbare plek en *bach*=beek. De weg liep naar Woudenberg, waar de route oostwaarts afboog richting Arnhem via Renswoude en Ede. Rond 1810 was de weg opgenomen in het postroutenetwerk van Nederland. Net als veel andere interregionale wegen werd ook deze zandweg in de eerste helft van de 19de eeuw verhard. Dat moet omstreeks 1827 gebeurd zijn. De verharde straatweg ging Arnhemseweg heten en kreeg bij Bavoort een tol. Waarschijnlijk moet de straatweg toen ook in het noorden, bij de kruising met de Dodeweg-Lockhorsterweg, van een tol zijn voorzien ter bekostiging van de aanleg. In de loop van de 19de eeuw kreeg dit tolhuis een rustiek chaletachtig aanzien naar de mode van de tijd en diende het tevens als uitspanning. Het tot café-restaurant *Het Hertenhuis* of *Hertekop* uitgegroeide gebouw moest uiteindelijk in 1958 wijken voor de aanleg van de A28.

Ter weerszijden van de N226 hebben zich enkele ontwikkelingen voorgedaan die het karakter van de N226 ter plaatse hebben bepaald en waarvan in meer of mindere mate nog de restanten aanwezig zijn:

1. Kort na het jaar 1000 werd door de Utrechtse bisschop het klooster Heiligenberg gesticht. Was er in de tijd al enige landbouw langs de oevers van de beken, pas vanaf de dertiende eeuw zette de ontginning van dit moerassige gebied zich goed in met een doorgaans individuele verkaveling in onregelmatige blokken of kampen. Deze situatie is goed te zien op de kadastrale minuut van 1832, waar een dergelijke verkaveling te zien is ten oosten van de weg en met de boerderijen ter weerszijden van de Heiligenbergerbeek, zoals de de 14de-eeuwse hoeve Ruitenbeek. De boerderijen Groot en Klein Schutterhoef langs de weg zijn van een latere datum en hebben zich meer op de weg georiënteerd. Ze zijn de opvolgers van het eerste Schutterhoef, dat aan het eind van de gelijknamige laan heeft gestaan. De naam Schutterhoef verwijst naar de schutter die in de 16de eeuw onbeheerde schapen op de Leuserheide moest vangen.
2. Vanaf midden 17de eeuw worden verschenen aan de zuidzijde van Amersfoort een complex aan buitenplaatsen als Nimmerdor, Heiligenberg en Lockhorst. De oostrand van de Heuvelrug en de beekzone was een ideale gradiënt voor de vestiging van buitenplaatsen. De agrarische gronden en heidevelden veranderen in parken met rechte lanenstelsels. Dit zien we nog steeds goed langs het eerste stuk van de N226 met de kruisende kaarsrechte Ruitenbeeklaan die de oorspronkelijke verbinding vormde tussen de buitenplaatsen Nimmerdor en Lockhorst. Waar nu aan de oostzijde een lintbebouwing te zien is lag een omlopende 17de-eeuwse houtwal [ook langs de Ruitenbeeklaan en de Lockhorsterweg] die stuifzand en vee

uit het parkperceel moest weren. Dit omwalde bos behoorde oorspronkelijk bij de buitenplaats Lockhorst, maar splitste zich in de 19de eeuw af als nieuwe buitenplaats *De Hertekop*. Aan de entree van de Ruitenbeeklaan staat nog de charmante portierswoning ervan, in 1906 ontworpen door architect A. Pothoven voor L.J. baronesse van Hardenbroek van Lockhorst. In het bos vinden we nog diverse lanen en paden als deel van de parkaanleg van De Hertekop.

Voormalige portierswoning De Hertekop uit 1906

3. Na opheffing van de Markewet werd vanaf 1889 de Leusderhei verkocht en verkaveld. Tot die tijd was de uitgestrekte heide eeuwenlang gemeenschappelijk bezit (meentgronden) voor het houden van schapen. Nu werd ook de heide aan de westzijde van de weg aangepakt. Groot is dan ook het verschil tussen de kaart van 1832 en die van 1898, waar al een bijna volledige bebossing te zien is. Verreweg de belangrijkste bosontginner hier was de familie De Beaufort. Aan de westzijde van de N226 liet de Amersfoortse burgemeester J.K.H. de Beaufort in 1916 de geometrische buitenplaats *Leusderend* aanleggen. De bekende Amersfoortse architect M.J. Klijnstra ontwierp aan het eind van een indrukwekkende as op de N226 een groot landhuis in Hollandse neorenaissance, compleet met trapgevels en een centrale portiek. De centrale zichtas voor het huis scheerde langs de boerderij Groot Schutterhoef en bood een fantastisch zicht op de Heiligenbergerbeek. Aan de weg leidde achter een entreehek met pijlers waarop de naam Leusderend prijkt een gebogen laan naar het huis. Na de Tweede Wereldoorlog wordt het huis in gebruik genomen als RK Technische School van de Salisianen met internaat 'Don Bosco'. Het terrein is vervolgens geleidelijk bebouwd geraakt met klaslokalen, slaapzalen en noodgebouwen. Tot 1962 volgde de uitbreidingen het plan uit 1947 van architect G. Adriaans, dat voorzag in een hoefijzervormige positionering van de nieuwbouw achter het landhuis dat centraal in de opening van het hoefijzer kwam te staan. In 1998 is de school opgeheven. Thans zijn praktisch alle gebouwen door de nieuwe eigenaar Marketing Village vervangen door nieuwbouw volgens het oorspronkelijke concept van Adriaans.

zichtas Leusderend

toegangshek Leusderend

4. Een tweede landhuis, Schutterhoef genaamd, verscheen in 1919 in opdracht van de familie Roëll-De Beaufort en ligt eveneens aan de westzijde van de weg. Direct na de bouw begon de familie met de verkaveling van een stuk grond ten zuiden van de Ruitenbeeklaan: na aanleg in 1919 van een doodlopende insteeklaan (*Schutterhoeflaan*) werden er wat huizen aan de noordzijde gebouwd, in 1935 gevolgd door een volledige bebouwing van de noord- en zuidzijde.

Landhuis Schutterhoef met bijgebouw

5. Het huidige *Schutterhoef* is het tweede landhuis op deze plek. Het eerste huis uit 1919 brandde in 1945 af. De bijhorende gebouwen van dit eerste huis zijn de nog bestaande voormalige garage-annex-woning (nr.4-6) en het bijzondere houten landhuis Klein Schutterhoef (nr. 12) uit 1934. In 1946 werd in opdracht van M.S.H. Douairière Roël-de Beaufort door de architecten W. de Bruijn en J.B. Van Asbeck een herbouwplan gemaakt. Het gebouw kreeg de functie van een bejaardenpension. Het huisvestte later ook een verzorgingstehuis en een Montessorischool. Door de grote rieten kappen, de asymmetrische gevels en de roeden bovenlichten maakt het nog de indruk van een vooroorlogs Engels landhuis. Rond het huis bevinden zich nog restanten van een landschappelijk park met verschillende zichtlijnen. Eén daarvan gaat schuin over de N226 en was gericht op de boerderij Ruitenbeek aan de overzijde van de Heiligenbergerbeek.

Luchtfoto 1950

cultuurhistorische analyse foto 2014

Samenvattend:

- N226 zelf dateert al uit de vroege middeleeuwen en was een verbindingsweg tussen Amersfoort en Arnhem;
- N226 bezit over het eerste wegtraject een landgoedkarakter met restanten van oudere 17de-eeuwse buitenplaatsen (Lockhorst, Nimmerdor) met laanstelsels ter weerszijden en dwars over de weg;
- Dit landgoedkarakter wordt versterkt door aanwezigheid van jongere buitenplaatsen als De Hertekop (portierswoning), Leusderend (zichtas dwars over weg; toegangshek) en Schutterhoef (zichtlijnen dwars over de weg);
- Tussen weg en Heiligerbergerbeek wordt het gebied nog gekenmerkt door een half open historisch agrarische cultuurlandschap.